

Negyedik évfolyam.

1890.

8 füzet.

ARMENIA

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos:

SZONGOTT KRISTÓF.

❖ Augusztus ❖

SZAMOSÚJVÁRTT,

TODORÁN ENDRE „AURORA“ KONYVNYOMDÁJA.

T a r t a l o m.

Szongott Kristóf: Álisán Leontius (Arczképpel).

Dr. Molnár Antal: Örményország őstörténete a ván-i ékiratok világánál. I.

Dr. Patrubány Lukács: Az örmény ethnográphiához.

Kritsa Klára: A szép Rózsa. III. (Elbeszélés az erdélyi örmény életből).

Sz. K.: Viszhangok a szamosújvári jubileumhoz.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK:

Örmény népszokások.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Árdzruni ünnepeltetése Tiflisben.

MI ÚJSÁG AZ ÖRMÉNY VILÁGBAN?

Ügyvédi jubileum

Egy érsek kitüntetése.

Az olasz trónörökös Ecsmiádzinben.

Halálózások.

ÁLISÁN LEONTIUS — Հ. ՂԵՒՈՆԳ ԱԻՇԱՆ:

Álisan Leontius.

A tudomány ült pünkösöd napján ünnepet, midőn Álisan Leontius 50 éves írói jubileumát tartották Szent-Lázár szigetén. Az örmény irodalom munkásai közt igen jelentékeny helyet foglal el Álisan számos és becses munkáival.

Álisan Leontius 1820 július 10-én született Konstantinápolyban. Atyja Álisan Márk Péter. Az elemi iskolát Pera- és Galathában tanulta. 1832-ben ment Velenczébe tiz más tanulótársával együtt. 1840 jún. 7-én szentelték fel pappá; ebben az évben kezdette el irodalmi munkásságát. Különböző hivatalokat viselt mind a zárdában, mind a velencei Ráfáel-féle iskolánál. 1858-ban Párisba küldetett a Murád-féle örmény iskolához helyettes igazgatónak. A beteg Théreáncz Ráfáel halála után Álisan neveztetett ki igazgatónak, mely tisztét 1862-ig folytatta. Nemzet-szeretete-, erkölcs- és tudományáért minden tanítványa szerette. Ugy az örmény, mint az idegen látogatók, kik ezen híres iskolát meglátogatták, tisztelték Álisánt. Minden évben az évrő ünnepély alkalmával gyönyörű, francia nyel-

ven egy-egy felolvasást tartott a nemzeti életből merített közérdekű tárgyakról; a hallgatóság között idegenek, francia akadémiai tagok is voltak. E felolvasások a francia kormány költségén nyomattak ki a császári nyomdában.

Álisánról, ki a Murád-féle iskolának oly fényes napokat szerzett, így ír egyik volt tanítványa: »... Gyűlölte a nemzettagadókat. Jelszava: vallás és nemzetszeretet. E ketőt egymástól el nem választotta. Egy ízben így szólott: „Nem tudom megnyilik-e a nemzettagadó előtt a mennyország ajtaja?” A míg a Murád-féle tanintézet élén állott, folytonosan történelmi és földrajzi munkák írásával volt elfoglalva. Idegenek úgy, mint örmények jöttek látogatására. Szikár, magas termet, homloka széles, szakála fekete; édes tekintetű szemeinek lángja fénylett, midőn szíve szerette tárgyairól beszélt. Példányképe a szerzeteseknek, társai büszkélkednek vele. Ma már őszbe borult öreg. Sokan felkeresik. Ázarián konstantinápolyi patriarkha Bécsben járván elment Szt.-Lázár szigetére is, hogy üdvözölhesse az örmény nemzet diszét, büszkeségét. Tiszteletben tartja atyja emlékét; Álisán szobájának főekességét atyja színes arczképe teszi. Kedve telt apjának fiában, gyakran ültette maga mellé »tanulni szerető fiát.« Gyermekekorában került a játékot, a könyvek voltak barátai. Szereti tanítványait. 1862-ben a Murád-féle iskola 18 növendékét, kik a tanfolyamot elvégezték volt, elkísérte Marseilleig. Itt ezek hajóra ültek; a partról Álisán kendőt lobogtatott feléjük, ők pedig könyvelt szemekkel ezt kiáltották: »Éljen Leontius atya.« (*Մեզիկ շայն Գեւորդ* — Géczcze Hájv Ghevont). A marseillei kikötő csodálkozva első ízben vizsgálgozta ezen örmény szókat. Minden délelőttjét a templom, imádság, lelki elmélkedés és pihenés veszik igénybe; a nap második felét dolgozva az íróasztal mellett tölti.«

E rajzot kiegészítjük a következő szép szavakkal, a melyeket Álisán egyik munkájából idézzük: »A ki Istenhez és önszemélyéhez hű, az híve hazájának is. A hazájához hívtelen, nem híve sem a saját lelkének, sem a mennynek. A legszentebb és legnemesebb munka e földön az, mit a menny- és hazánkért végzünk. Habár korra és állapotra nézve különbözünk egymástól, mégis mindenkinek kötelessége Istenért és a hazáért cselekedni...«

Habár Alisánnak mint tanárnak és szerzetesnek elismerésreméltó érdemei vannak, azért a történelem nevét mégis mint íróét fogja megörökíteni, ki történelemíró, geographus, nyelvész, költő, ethnographus, tudós, régész, egyházi író egyszersmind. Nincs terünk részletesen szólani Alisán Leontius*) írói munkásságáról; munkáinak még címeit sem sorolhatjuk mind elő. Dolgozatainak hosszú sorozata előttünk. Kétségtelen, hogy az olvasóra a legnagyobb hatást gyakorolja az a két kötetes munka, melynek szerző »Husighk« (Emlékek) címet adott (1879). Kiragadja a nemzeti történelem jelentékenyebb eseményeit, nevezetesebb alakjait; minden egyes cikke egy-egy önálló előadás, mely a nemzetszeretet-, társadalmi erényekről, vagy a vallásról szól. Ez tárgya az »Emlékek«-nek és túlhajtás nélkül el lehet mondani, hogy e mű tette Álisán nevét annyira kedveltté, népszerűvé. A »tudós« jelzőre »Sirág« (1879) és »Szi-szuán« (1883) című nagy, képes munkáinak közrebocsátásával tett szert. Ezekben kezdet fognak egymással régészet, föld- és helyrajz, ethnographia. Régi képek, felírások, érmek rajzai, térképek, romok díszítik e korszakot alkotó munkák gazdag tartalmát. A ki Álisánnak »Nerszesz Snorháli és kora« (1873) című munkáját veszi kezébe, azonnal meggyőződik arról, hogy ezt örmény szertartású róm. kath. pap írta. Elveszett az a jelentékeny francia munka, mely »Assises d'Antioche« címet viselt, de megvolt ennek Kundésztháblí Szêmpád által eszközölt örmény fordítása; Álisán ezt francziára fordította és jegyzetekkel ellátva az örmény fordítással együtt a francia akademiának ajánlotta, mely Álisánt ezért tagjává választotta. Itt megemlítjük azt is, hogy érdemei elismeréseül 1888-ban Medsidije rendet is kapott.

Előbb tettünk már arról említést, hogy Párisban örmény tárgyú francia előadásokat tartott. Ezek egyike »Hájg és kora« (1859); másik »Az örmény irodalom rö-

*) Álisán a keresztségben Leontius (rövidítve Leont, magyarosan Leoncz) nevet nyert, mit meg kell különböztetni a Lco névtől, mely utóbbi szónak jelentése a törökben ászlán.

vid története« (1860); a harmadik »Örményország természetrajza« (1869) és a negyedik »Örmény geologia« (1880) nevet visel. 1854-ben politikai földrajzot írt, 1855-ben az örmény föld új helyzetéről földrajzi munkát adott ki. Költeményei közül csak ötkötetes versgyűjteményéről teszünk említést. M á n g u n i 1857—81, P ê n u n i 1857—86, H á j r u n i 1858—67, D e r u n i 1857—87, D ê c h r u n i 1858—87. Az örmény népdalokat angol fordítással 1853—67-ben adta ki. »Nêsmárkh jév nêschárkh« (Nyomok és maradványok) című költeményeinek első kötetét örményül, francziául és angolul, a másodikat örmény-francia és a harmadikat örmény nyelven tette közzé. Szép költeményeket tartalmaz az a kötet is, melynek író »Czedrusok alatt« (Ént Jéghevénév) címet adott (1874). Mellőzve többi költeményeit még csak arról teszünk említést, hogy Álisán fordított költeményeket angol, német és más nyelvekből is. »Amerikai lyra« cím alatt egy versgyűjteményt adott ki amerikai költők műveiből. Sajnáljuk, hogy a tér szüke miatt még több más munkáján kívül számos egyházi dolgozatról sem tehetünk említést, pedig Sz.-Alajos-, A szerzetes imája-, Az alázatosságról, Isten jelei- és Krisztus szenvedéseiről írt dolgozatai oly remek művek, hogy számot tennének bármely keresztény nép irodalmában; — azért végezetül azt mondjuk, hogy »Nagy Vártán« 1878-ban olasz és »Szálhuni Tódor« című munkája 1872-ben francia fordításban is megjelent.

Folyóiratunk Álisántól két dolgozatot közölt; egyik »Az ávárájri csalogány« (költemény; 1888. évfolyam 33 lap), másik »Nagy-Örményország helyrajza« (1890. évfolyam 68, 100 és 134 lap). Ide tartozik az a cikk is, mely »Armeniá«-nk első évfolyamában (399 l.) »Álisán Leont, a zárda költője« cím alatt jelent meg.

Álisán tud az örményen kívül latinul, görögül, olaszul, francziául, németül, angolul, törökül, perzsául, arabsúl. Az arab, perzsa és a többi régi nyelvek segítségével volt képes azt a sok feliratot, melyek műveiben előfordulnak, kiolvasni.

Az ünnepély már máj. 24-én reggel kezdetét vette. A harangok szokatlan időben kondultak meg. Három vár-tábed tartotta meg ötven éves papi jubileumát: Álisán Leontius, Dsáreán Ábrahám és Lázeán Lukács. Az ünnepély hőse természetesen Álisán Leontius.

Pénteken délután már megindultak az üdvözetek és táviratok; azon levelek és táviratok, melyek a szerzet folyóiratának, a »Pázmáveb« szerkesztőségéhez voltak intézve, nyilvánosságra kerültek; ellenben azok, melyek Álisán címére voltak küldve, hihető, hogy elrejtve maradtak. Álisán, mielőtt író, költő lett volna, keresztény volt; az a keresztény, ki tökéletesen alázatos, kerüli a tiszteltetést, a dicsőséget. Szerzettársai ilyennek ismerték Álisán lelki állapotját és gondolkoztak, hogy mit tegyenek annál is inkább, mert Álisán a »Pázmáveb«-ben határozottan kijelentette, hogy számára ünnepet ne rendezzenek. Titkon történtek az előkészületek; de mégis megtudta. Követelte, hogy mit se csináljanak. A rendező bizottság azt válaszolta, hogy az ünnepélyt még más két társa tiszteletére is rendezik, és ha ő annak megtartását mindenáron ellenezné, akkor másik két társa is meg lesz fosztva az ünnepeltetéstől. Mire Álisán: — Ohajtom, hogy két társam minden tiszteletben részesüljön, de magam részére mit se kívánok. Ilyen egyéniségtől azt kívánni, hogy bocsássa a nyilvánosság elé azokat a dicsőítő leveleket és táviratokat, miket egyenesen az ő nevére címeztek — teljes lehetetlenség. Azt mondja az ünnepélyen jelen volt Árfiárián, kinek pontos tudósításaiból veszszük át ezen leírás adatait, hogy »ha hosszasan beszélnék ezen ritka emberről és levelem történetesen addig már megjelenne az 'Árevelk'-ben, míg én itt tartozkodom, akkor volt páratlan tudományú tanárom még meg is neheztelne reám; azért inkább legújabb művéről szólok.«

Midőn ezen nagyszerű munka, mely »Ararát« nevet visel, a napokban kikerült a sajtó alól, Álisán készen volt negyedik nagy munkájával: »Sziszágán«-nal; ez a Sziunikh tartomány történelmével foglalkozik. Elkészült a nagynevű író Örményország minden egyes tartományának történelmével. Életéből ötven évet ezen ország tanulmányozására fordított...

Szombaton, midőn a déleesti isteni tiszteletről jöttek ki, találkoztak a vendégek dr. Pátrubány Lukács honfitársunkkal; sokan siettek hozzája vele kezét szoritani és megismerkedni. Vasárnap mise után az abbás kezdette el a »Téged Isten dicsérünk...« (Ézkhéz Ászduádz kovápánémkh) kezdetű éneket, azután elmentek az akademiába, hogy megnézzék az ott kiállított ajándékokat; ezek közül mi itt csak kettőről teszünk említést; egyik az a szép, Konstantinápolyból küldött arany szálakkal himzett párna; másik új, örmény írott naptár. Midőn e tárgy a velencei kikötőbe érkezett, a vámház hivatalnokai ezt meg akarták vámolni; mindenki ezt vésett munkának tartotta. A hajóskapitány volt az, ki a vámosokat bizonyossá tette, hogy az a szépírázat egyik csodálandó remeke.

* * *

Szépen van felékesítve a terem. A tért vártábéd-ek, tanítványok és vendégek foglalják el. Az abbás érseki székében; Pátrubány, Lázeán ünnepelt mellett ült. A Murád-Ráfáel iskola növendékei nemzeti dalt énekelnek. Nemso-kára jelenti a rendező-bizottság egyik tagja, hogy pápa ő Szentsége áldását küldötte a három ünnepeltnek. Mindnyájan felállanak és felolvassák olasz nyelven a pápa nevében Rampolla bíbornok által az abbáshoz intézett iratot, mely következő:

Főtisztelendő úr! A szent atya örömmel értesült arról, hogy hasznos egyesületének három tagja: Álisán Leontius általános vikárius, Dsáreán Ábrahám és Lázeán Lukács atya egy-két nap mulva megtartják pappá szenteltetésök jubileumát. Azért, midőn ő Szentsége ezen boldog körülmény alkalmából örömeinek nyilvánítása mellett fennemlített atyák számára Istentől hosszú életet kér, hogy még sokáig lehessenek a szerzetnek és egyháznak hasznára, egyúttal mindhármukat atyai áldásában részesíteti. Főtisztelendő-séged szolgálja: Rampolla, bíbornok.

Ázárián, konstantinápolyi örmény kath. patriarkha és a bécsi mechithárista szerzet üdvözlétének elolvasása után dr. Pátrubány Lukács tanár, a »Magyarországi Néprajzi Társaság«

képviselője állott fel és a következő üdvözlőiratot olvasta magyar nyelven:

Főtisztelendő Álisán Leontius vikarius urnak, Velence. A »Magyarországi Néprajzi Társaság« tekintve azt, hogy f. évi máj. 25-én pünkösd napján lesz Főtisztelendőséged írói munkásságának ötvenedik évfordulója, — üdvözlő Főtisztelendőségedet, mint egyik legjelentékenyebb örmény tudóst és legnagyobb költőt és ezen ünnepély alkalmából Velenczébe megy képviseletünkben társulatunk örmény osztályának előadója: Pátrubány Lukács ur, ki ezelőtt Velenczében tanulta az örmény nyelvet. Nem szándékszunk itt említést tenni azon nagy szolgálatról, mit a mechitháristák congregatioja és arról mit Főtisztelendőséged, mint ezen egyesület fénylő csillaga, általában a közművelődés, különösen pedig az örmény felvilágosodás érdekében tett, mert mindez a művelt világ előtt eléggé ismeretes. Mi, társaságunk alapszabályai értelmében Főtisztelendőségedet, főleg mint ethnographust és a középkori örmény népdalok gyűjtőjét üdvözljük; mert az ilyen munkásság és a néprajz között sok összekötő kapocs létezik. Így munkái közül csak »Sirág«-ról teszünk említést, mely Örményország azon tájáról szól, honnan a magyar-örmények veszik eredetöket; erre a műre tekintettel leszünk akkor, midőn a magyar-örmények ethnographiáját tanulmányunk tárgyává fogjuk tenni, mert ez is társaságunk feladatai közé tartozik. Fogadja Főtisztelendőséged, mint »Sirág« szerzője jubileuma alkalmával, forró üdvözlötünket, kik egyik tudományos testületét képezzük azon nemzetnek, melynek földjén és kebelében a magyar-örmények az idők folyamát követve újabb békés hazát találtak. Éljen Álisán Leontius a halhatatlan költő és tudós, virágozzék a tudós mechitháristák congregatioja. Budapest máj 21. 1890. A »Magyarországi Néprajzi Társaság« nevében és az apr. választmányi ülés határozatából: Hunfalvy Pál, a főrendek házának, a tudom. akad. tagja, a M. N. T. elnöke; dr. Herrmann Antal tanár, az »Ethnol. Mittheil.« szerkesztője, a M. N. T. titkára; dr. Molnár Antal, Szamosújvár sz. kir. város országgyűlési képviselője, a M. N. T. örmény osztályának elnöke; dr. Pátrubány Lukács fővárosi tanár, a M. N. T. örm. osztályának előadója.

E szép üdvözllet mély benyomást gyakorolt a szivekre, minden szem a fiatal Pátrubányra tekintett... És itt, mielőtt az ünnepély leírásában tovább haladnánk, egész terjedelmében közreadjuk dr. Pátrubány Lukács barátunk igen érdekes jelentését, mit a M. N. T. f. évi jún. 14-én tartott ülésén felolvasott:

»Társulatunk választmányának április havi ülésében előterjesztést tévén arról, hogy Álisán Leo elsőrangú örmény költő és ethnographus ötvenéves írói jubileumát Velenczében május 25-én ülik meg: a választmány elhatározta, hogy a 'Magyarországi Néprajzi Társaság' nevében Alisánhoz magyar és örmény nyelvű üdvözlőiratot intéz, s egyúttal megbizott engem, mint a társaság örmény szakosztályának előadóját, hogy a társaság képviseletében a megtartandó ünnepen részt vegyek.

A megbízatásban eljárta, s a jubileum lefolyásáról a következőket jelenthetem.

Szent-Lázár szigete az újabb örmény irodalom történetében nevezetes szerepet játszik. Itt nyertek biztos révpártot a velencei köztársaság jóvoltából a tizennyolczadik század elején, 1717-ben, a Morea szigetéről a törökök elől menekülő Mechithár és társai a bájos szigeten, melyet a szerény, de buzgó szerzetesek rövid két század alatt világhírűvé tettek. Ki nem ismerné manapság a mívelt világban San-Lazzaro nevét? E sziget az, hol egykor a szabadságszerető Byron is tartózkodott és a hol »Child Harold«-ját költötte, a melynek látása I. Lajos bajor királyban költői érzelmeket fakasztott, s a melyet századunk elején a nagy Napoleon, mikor a többi szerzetes rendeket, a győző hatalmával élve, eltörölte, nem mert bántani.

Szent-Lázár szigete nevezetes hely, hol a régi örmény kéziratok egész gyűjteményét őrzik, s a melynek szerzetes lakói kiváló tudományos munkásságot fejtenek ki.

Alisán Leo, kinek tiszteletére a május 25-én tartott ünnep lefolyt, költői és tudományos működésével szintoly világhírű nevet vivott ki magának, mint a milyen világhírű a hely, hol e gondviselészerű férfiú élete legnagyobb részét töltötte.

A jubileum fényes, keleti jellegű istentisztelettel kezdődött, melyen maga Alisán volt az áldozattevő pap. Ezt követte az ünnepi díszülés, melyen a üdvözlő iratokat olvasták fel, s az egészet pompás lakoma és a belső kert tündéries kivilágítása zárta be.

Jelen voltak az ünnepen: Ázárián konstantinápolyi kath. patriarkha képviselőjében Miszák lelkész, a római örmény papi kollegium aligazgatója, továbbá az örmény sajtó és a konstantinápolyi örmény lakosság részéről Alisán volt tanítványa, Árphiárián, az »Árevelkh« és a »Mászisz« keleti örmény lapok munkatársa.

Csodálatot keltő volt a különféle helyekről érkezett üdvözlések özöne. Európán és Ázsián kívül Afrika és Amerika is szerepelt a majdnem kétszáz üdvözlőirat közt. Az ázsiai messze örmény földnek minden zege-zuga, az örmény papság, társulatok, írók, művészek és tudósok, kiváló társadalmi állású férfiak, nők és tanulók járultak e napon hódolatukkal a nagy költőtudós elé. A római pápa nevében Rampolla bibornok, a moszkvai orosz ethnographiai társaság nevében a titkár intéztek üdvözlő sorokat az ünnepelthez.

Társulatunk üdvözlő iratának örmény mellékletét Tiroján Athanas atya olvasta fel, s az lelkesült tetszést aratott.

Alisán örmény versben válaszolt, s Agostini bibornok, velencei patriarkha a lakoma alatt olasz versben köszöntötte fel őt s két másik jubiláris társát Dsári Ábráhámot és Lári Lukácsot, a mechithárista szerzet két másik, szintén érdemes tagját.

Megemlítem itt a mechithárista érsek felszólalását, ki köszönetet nyilvánított a »Magyarországi Néprajzi Társaság«-nak is ama megtiszteltetésért, melyben a szerzet egyik tagját részesítette. Háláját fejezi ki ezért Alisán is hozzázám intézet levelében.

Széttörtötták a jelen voltak közt a szerzet ünnepi üdvözlését, a két, ez alkalomra írt ünnepi ódát s a díszes feliratlapot, melylyel a sajtóműhely személyzete tisztelte meg az ünnepeltek.

Szóval az ünnep imponáns volt, de ez nem is csoda, mert Alisán hatalmas írói egyéniség, kinek hatása van a

nagy tömegekre is, mert benne — a mint az életrajzából kitűnik — a költő a tudóssal egyesül.

Alisán, Arthur Leist életrója szerint, Erzerumban született, olyan földön, hol az örmény ősi hagyományok még nem nagyon mosódtak el, s gyermekkori benyomásait magával vitte a szt.-lázárszigeti kolostorba is.

Verseiben a messze haza szeretete tükröződik vissza; hazája képeit, tavaszát egét és napját, az örmény történet jó és rossz napjait festi, énekli meg és gyászolja bennök új meg új színekkel.

A versek, melyekben képzelete az Adriától keletre — hazájába, hol gyermekkorát töltötte — szárnyal, a legsikerültebb honvágy-dalokhoz tartoznak.

Örményország múltja Alisán lantjának kedvelt tárgya, mely őt lelkesedéssel tölti el. A hold fényénél gyakran barangol hazája térein és emlékszik meg nemzete fénykoráról és harczairól — a hősokról, kik életüket áldozák fel hazájuk javáért.

Kiválik e nemű költeményeinek sorában a »Szo chág Avárájrí« — »Az avárájrí fülemile« — melynek hőse Mámigoni Vártán, ki a perzsák elleni harczban elesik, de halála az örményeket győzelemre segíti és felszabadítja a perzsa iga alól.

Az örmény nép mai helyzete kevés vigasztalást nyújt neki, de ő reménnyel tekint a jövőbe. »A régi gyökerek új galyat hajtának, régi galyak új bimbót,« mondja Alisán »Az örmény föld« című költeményében.

Előrehaladottabb korában túlnyomólag a tudományos munkásság veszi igénybe Alisánt. E munkában is szülőföldjének múltjával és jelenével foglalkozik.

Ezek sorában a »Sirág« ethnographiai, földrajzi és régiség-tani leírása a mai Alexandropol környékének. E könyvéért nyerte el az Iszmirián-féle irodalmi jutalomdíjat.

»Sziszván« terjedelmes díszmunka, mely Cilicia kis-ázsiai tartománynak azt a korszakát tárgyalja, midőn területén a keresztes háborúkkal egyidejűleg, a rupenida örmény királyok uralkodtak.

Az »Ararát«-ról szóló munkája, mely a jubileum alkalmára jelent meg, terjedelemre, conceptióra és a kiállítás csinosságára nézve leginkább »Sziszván«-hoz hasonlít.

Mellékelve van hozzá az Ararát tartomány díszes, Párizsban készült térképe. A kimerítő, negyedretű díszmunka a régi Örményország ama legészakibb tartományának tudományos leírása, melynek Sirág csak egyik megyéje.

Kiadta Alisán a középkori örmény népdalok gyűjteményét is angol fordítással. Ennek első kiadása még 1853-ban jelent meg, a második 1867-ben. E népdalok többnyire örmény nyelven vannak írva a különböző nyelvjárásokban, s keletkezésük kora a XIII. vagy XIV. századtól a XVIII.-ig terjed.

A mi szempontunkból Alisán munkássága főleg azért becses, mert a hazai örmények ethnographiáját közelről érinti. Olyan írónak működése, ki az örmény föld épen azon részéről írt nagyjelentőségű, alapos munkákat, hol még a XI. században a hazai örménység bölcsője ringott, a hazai ethnographia szempontjából is kiváló figyelmet és elismerést érdemel.

Épen azért jogosan vettünk mi is részt ünnepeltetésén, s a »Magyarországi Náprajzi Társaság« babérkoszorúja szépen odaillett a többi mellé, melyet honfitársaitól és más tisztelőitől kapott.

Nekem azonkívül még más okom is volt őt ünnepelni. 1885-ben ismertem meg őt, mikor a két havi nyári szünetet Velenczében töltöttem, s ott a Murad-Raphael-féle collegiumban az új örmény nyelvet tanulmányoztam Nahabedián atya vezetése alatt, ki akkor a nevezett collegiumban az örmény nyelv és irodalom tanára volt. Alisán nagyon érdeklődött tudományos törekvéseim iránt, s mikor búcsulátogatást tettem nála, irodalmi megbízásokra is érdemesített, melyeket Velenczéből hazajövéen, részben meg is oldottam.

Ennek köszönhetem azt az egy pár hozzám intézett örmény levelet, melyet írójuk neve becses ereklyévé avat.

Jelentésem végére érvén köszönetemet kell kifejeznem a tisztelt választmánynak, hogy alkalmat és jogcímet adott nekem résztvennem a fényes és kimagasló ünnepen, mely az örmény nemzet egyik legjobb fiának, ragyogó képzelmű költőjének és éleseszű tudósának maradandó emlékü apo-

theosisa volt, kihez még azonkívül engem a személyes hála érzelmei is csatolnak.«

* * *

A sok üdvözet után Álisán állott fel és darab papírról egy fönséges költeményt olvasott, azután könybe lábadt szemekkel égre tekintve így szólott: »Ott van a szeretet forrása.« Mire egy író ezt mondotta: »Ha egyebet se láttam vagy hallottam volna, ezért is érdemes lett volna Konstantinápolyból ide jönni, hogy lássam Álisánt azalatt, míg remek költeményének égi hangjai ajkairól lerebbentek.« Két órát vett igénybe az üdvözletek felolvasása. Egy órai szünet után ebédhez ültek. Fejedelmi asztal. Az érsek-abbással szemben ült Agostini Domenigo bíbornok teljes ornátusban. Vigan voltak; az asztalon marsala és pezsgő bor. Az első felköszöntőt az abbász mondotta. Rokonszenves szavakkal mondott — a többek közt — köszönetet a »Magyarországi Néprajzi Társaság«-nak is, hogy hatásos üdvözetével és képviselőjének kiküldésével az ünnepély fényét emelte. A nap hőség: Álisánt, Árfiárián konstantinápolyi neves író — ünnepeltnek volt tanítványa köszöntötte fel — szépen. Sikerült felköszöntőt mondott Gerutti olasz költő is. Utoljára szólott a bíbornok-patriarkha, ezen alkalomra általa irt verses olasz felköszöntőjét figyelemmel hallgatták. Vége az ebédnek; kimennek a gyönyörű kertbe, mely villanyfénynyel van kivilágítva.

Csak harmadnap volt vége a jubileumnak. Pünkösöd hétfőjén reggel egyik ünnepelt misézett, délután hangverseny. A velencei színházak zenekaraiból a legjobb erők voltak itt összegyűlve; itt volt a fenicei színház híres tenoristája is. Dal és zene egymást váltották fel. A hangversenyt, mely három egész óráig tartott, a Murád-Ráfáelféle örmény iskola növendékei zárták be; szép nemzeti dalt énekeltek. Az nap érkezett meg Sálámeáncz örmény énekes ajándéka Nápolyból: »A haza szelleme.« A szellem egy szüzet ábrázol, mely romok felett ül. Az üdvözleteket és táviratokat még folyton hozza a posta. Nem győzték az érkezett leveleket megszámlálni; a táviratok összesen 2527 szót tesznek. A sok, szebbnél szebb levél és távirat

egy nagy albumot képez, melyben le van rajzolva az örmények szive, s melyben bejegyezték neveiket a világ örményei.

A nagyszerű ünnepély, melyhez hasonlót Szt.-Lázár szigete még nem látott, bevégződött ugyan a békesség ezen csendes tanyájában; de a világ különböző tájain élő örmények még mind ünnepelnek. Vannak örmény helységek, hol még csak ezután fognak Álisán-ünnepet ülni. Mi ezen díszes füzet közreadásával ünnepeljük a nagy Álisánt, kihez végezetül a szép Magyarország szabad földjének egyik haladó városából: Szamosújvárról az »Armenia« szerkesztősége ezen magyar-örmény köszöntő sorokat intézi: Az »Armenia« szerkesztőségének tagjai, kik pünkösöd napján lélekben Velenczében voltak, üdvözik »Sirág« szerzőjét, kinek híres jubileuma ünepe volt az örmény nemzetnek, melynek Főtisztelendőséged, mint költő, író, földrajz- és történelemíró, régész dicsőséget szerzett — és kéri a Gondviselést, hogy adjon Főtisztelendőségednek még sok évet és tartsa meg erőit épségben az örmény irodalom felvirágoztatására és számtalan tisztelőinek örömére. *)

Szongott Kristóf.

*) Արմենիա²-ի խմբադրութեան անդամք, որոնք հոգով Գալուստեան օրը վերստին եղան, ևր շնորհաւորեն զՇիրակի ներկնակը, որուն աշխարհաբնակ յորեկանք տօնախմբութիւն մըն եղաւ վասն չայ ազգին, որուն վարդ էր իբր բանաստեղծ, զբազէտ, աշխարհաբան, պատմաբան, հասգէտ — մտթեւով որ Նախահինամութիւնը դեր երկար տարինք ծգէ Չեր թանկագին կեանքը եւ պահպանէ Չեր ուժերն ի քարգաւածանս Հայոց դպրութեան եւ ի սփոփանս Չեր քաղմթիւ յարգողներն :

Örményország őstörténete.

*a ván-i ékiratok világánál. *)*

I.

rményország történetének legrégebb, a perzsa uralmat megelőző korszakáról jóformán csak annyit tudtunk eddig, a mit az örmények legszivósabb ellenségei, az assyr királyok hagytak hátra. Mert az, a mit Chorenei Mózesnek a keresztény időszakban készült compilatiojában ezen időszokról feljegyezve találunk, sajnos, egyáltalán nem állja ki a tudományos kritikát, jóformán csak népregéknek és legendáknak halmazata s történeti hitelességre vajmi kevés igényt tarthat.

Létezik azonban a ninivei uralkodók hivatalos elbeszélésein kívül egy másik, sokkal hitelesebb forrás is, melynek nagy jelentőségét csak a legújabb időkben derítette fel az őstörténelem buvárainak hangyaszorgalmú fáradozása. Ezt a forrást azok a feliratok nyújtják nekünk, melyeket Urathu vagy Ararát (Herodot elnevezése szerint Alarud) királyai hagytak hátra. Ezek az örmény fejedelmek, utánozva szomszédaiknak az assyr királyoknak példáját, ékiratú jegyekkel monumentalis feliratokat szerkesztettek, a melyek közül igen sokat fedeztek fel napjainkban egész Örményország és Kurdistan területén. Mindezen feliratokat a tudományos világ ván-i ékiratoknak nevezi, mert a legelsőket s a legtöbbet Ván várában találták. Örmény feliratok vagy — Herodot elnevezése után — alarudi feliratok czíme alatt is szólnak e nagybecsű történeti emlékekről az ősidők eseményeinek buvárai.

*) Fr. Lenormant, Histoire de l'Orient jusq' aux guerres médiques, 4-ik kötet, Páris, 1885. — H i n c k s, On the inscriptions of Van (Journal of the Royal Asiatic Society, 9-ik kötet). — S a y c e, The cuneiform inscriptions of Van, deciphered and translated; — R o b e r t, Étude philologique sur les inscriptions cuneiformes de l' Arménie. — G u y a r d és S c h u l t z tanulmányai ugyanezen ékiratokról a Journal asiatique 3-ik, 7-ik és 8-ik (1884-i) sorozatában s M o r d t m a n n-é a Zeitschr. der deutschen morgenländ. Gesellschaft 1872 kötetében.

A francia kormány megbízásából Schultz már 1828-ban lemásolt harminczkilenczet ezen ékiratok közül. Ugyanezen időtájban Mühlbach porosz kapitány egy újabb ékiratra bukkant Malatiáh-ban, a felső Euphrat mentén s hét évvel később Layard még kettőt talált északra Diarbekirtől Páluban. Mindezen leletek nagy mértékben magukra vonták az utazók érdeklődését; a mechithárista atyák is ráakadtak egy pár újabb hasonló emlékre s így mindössze ötvennél több — részben igen terjedelmes — örményországi ékirat áll a tudományos világ rendelkezésére, ámbár rendszeres kutatás mind e mai napig nem történt az ország egész területén.

Az ékiratok szövegének kibetűzése nem ment oly hamarosan végbe, mint az assyr feliratoknál. Hincks ugyan már 1840-ben hozzákezdett s fáradozásait követte is némi siker, a mennyiben meghatározhatta a jelek tetemes számának szótagi értékét s tisztán leolvashatta három királynak (Ispuni, Minna és Argisti) nevét. Nyelvtani tekintetben sikerült felismernie az alanynek (s), a tárgyesetnek (ni), az apai nevek származékának (hinc) jelét s végül az értelmét az *ada* igének, mely annyit jelent, hogy: »mondja.« De ennyi volt az egész eredmény. A kibetűzés első komoly kísérletét, mely a többinek is alapul szolgált — Lenormantnak köszönhetjük. Őt követte Mordtmann, majd Guyardnak a szerencsés felfedezése, mely rávezette Sayce-t a minden elődjénél alaposabb átültetés útjára.

Lenormant volt az, ki felismerte a ván-i ékiratok dialectusának rokonságát a georgiaival, összehasonlítva a két nyelv ige-hajlítási rendszerét, de felismerve a szavak közt az árja elem jelenlétét is. Megállapította továbbá azt is, hogy a feliratok nyelvének nincs semmi összefüggése a modern örménynyel. Mordtmann megjelölte tanulmányában az ékiratok szövegének általános értelmét; kimutatta, hogy némelyek hódításokra vonatkoznak, mások meg templomok építésére és az isteneknek hozott áldozatokra, egészen úgy, mint az assyr ékiratok.

Első tekintetre különösnek tűnik fel, hogy valaki csak részben is kimagyarázhasson egy nyelvű feliratokat, a melyeket még tagolni sem képes. De a dologban nincs semmi

lehetetlenség. Az örmény okiratokon nagy számmal fordulnak elő az azonos jelek, a melyeknek tekinthetők a modern nyelvekben a számok, a melyeknek mindenütt ugyanaz az értelme, de a melyeket különbözőleg ejtünk ki, a szerint, a mint például franczia vagy magyar szövegben találkozunk velök. Az azonos jelek nyújtotta támpontok mellett is felette nehézzé tévé a kibetűzést a kétnyelvű szöveg hiánya, a mely megadhatta volna az ismeretlen idiomának a kulcsát. E szempontból igen értékes felfedezést tett 1880-ban Guyard. Észrevette ugyanis, hogy több örményországi ékirat ugyanazon mondással végződik s ebből azt következtette, hogy e mondásnak valamely fenyegetés: formulának vagy az istenekhez intézett könyörgésnek kell lennie. Eszébe jutott összehasonlítani ezt azzal, a mely az assyr királyok s az Achemenidák legtöbb feliratát berekeszti. S ez az összehasonlító vizsgálat ahhoz a positiv eredményhez vezetett, hogy az örményországi ékiratok más nyelven körülbelül azt a formulát foglalják magukban, mint az assyr és perzsa szövegek. Két nyelvű felirattal lehetett most már dolgozni s ezáltal hatalmas lökést nyert a kibetűzés s számos új szót lehetett azokhoz csatolni, a melyeket már ismertek.

Guyard 1884-ben az ékiratok említettük zármondatának következő átültetését tette közzé:

»Argistis, Mennas fia, mondja: »A ki elviszi ezt a táblát; a ki azt elveti; a ki kőütésekkel szétrombolja; a ki más valakinek mondja, hogy így cselekedjék; a ki azt mondaná, hogy ezt ő állította fel; a ki eltávolítaná ezeket a figyelmeztetéseket, vagy vízzel ledörzsölné: mindazokat az egyéneket Haldis, Teisbas és Ardinis istenek sujsják tüzzel és vízzel, napjában négyszer, ugy szintén az ő ne-nüket, vetéseiknek termését és gyermekeiket is.«

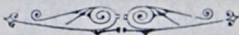
Ez a rövid s történeti szempontból kevésbé jelentékeny szöveg döntő fontosságúvá lön az ékiratok megértésére nézve, mert lehetővé tévé szabatos képnek alkotását a nyelv grammaticájáról. Egy angol tudós, Sayce, sietett is e kulcs segítségével lefordítani s terjedelmes commentárokkal látni el az ékiratokat. E hamarosan készült munkával még nincs ugyan teljesen felderítve azoknak minden rejtélye, de

legalább biztos s egészen tudományos alapon történik immár a további nyomozás s az eddig elért történeti eredmények is rendkívül fontosaknak nevezhetők.

Az örményországi — az assyr ékiratok által nairik földjének nevezett — államszövetségben Manna vagy Vanna (Van) volt a legtekintélyesebb királyság. A biblia Minni-nek nevezi, a görög írók némelyike Minnas névvel jelöli meg. Lakossága — az újabb philologiai buvárlatok tanúsága szerint — ugyanazon fajhoz tartozott, mint a georgiaiak s a Kaukáz népei. Négy ékirat kivételével, a melyek közé sorolandó az urzanai és a musasiri is, valamennyi örményországi ékirat egy korszakból s öt királytól ered, a kik Ván fölött uralkodtak. Hivatalos nevök: »Biaina királyai«, a mely névnek Manna-val vagy Van-nal való azonosságát könnyű felismerni. Ugyan egy családhoz tartoztak, a mely apáról fiúra szállítva át a hatalmat, a következő öt királyt foglalja magában, a kik mintegy kilenczven évig (Krisztus előtt 835—745) ültek Van trónján: I Sariduris, Ispninis, Mennas, Argistis és II Sariduris.

... A második közlemény jövő füzetünkben. —

Dr. Molnár Antal.

Az örmény ethnographiához.

Grigor Chalatheanth, Tsragir hai azgruthean evazgayin iravabanakan sovruthiunneri. Moszkva, Herbek 1887 1887. I—XX. 115 o., ára 50 kopek = 1 frank. (Az örmény betük átírásánál a Hubschmann-féle népszerűsített transscriptiót alkalmazom ezúttal, de az *x* jegy helyett *ch*-t használok.) Ez orosz-örmény nyelven írt füzet magyarra fordított czíme »Az örmény ethnographiának és a nemzeti jogszokásoknak tervezete«. Az előszó az ethnographia fogalmának meghatározása és az örmény ethnographia körébe vágó anyaggyűjtés nagy jelentőségének kifejtése után ez ethnographia fejlődésének főbb vonásaival ismertet meg.

Az eszes Áboveán festi legelőször »Verkh Hájástáni« (Örményország sebei, megjelent 1858, de már 1841 előtt készen volt) című regényében az örmény népeletet és szokásokat, habár költői színben. Ettől fogva a népies irodalmon kívül, melyből meglehetősen gazdag anyag látott napvilágot, az ethnographia egyéb ágai alig érintettek. Kedvező fordulat állott be azonban a 70-es évek elején, midőn Sruandzteanth's Garegin püspöknek, kit szerző egy másik dolgozatában (Märchen und Sagen, I. alább) a népies irodalom, a nép multja és jelen élete legjobb ismerőjének nevez (u. o. V.) s kinek jelen füzetét is ajánlta, első közleményei megjelentek. E közlemények nagy hatással voltak az örmény közönségre, s az örmény ethnographia általuk új életre kelt. És ime rövid idő alatt (1875—1887) számos figyelemre méltó, érdemes dolgozat, könyvecske, gyűjtemény jelent meg (Chalatheanthstól is) erről vagy arról a vidékről és naponként szaporodik e szükséges és hasznos műveknek száma.

De Chalatheanth's mindezt csak jó kezdetnek tekinti, melyet rendszeresebben kell folytatni. Az eddig gyűjtött anyagok egyoldalúak, nem minden fajra és vidékre terjednek ki; sokszor a gyűjtő nincs tisztában azzal, hogy mit kell gyűjtenie, s ily módon elhagyván a szükségeset, jelentéktelen dolgokra fekteti a súlyt. Kétségtelen, hogy sokkal jobb volna, ha a gyűjtők nem pusztá mükedvelők, hanem alapos készültséggel rendelkező szaktudósok volnának. A dolog jelen állapota mellett azonban még szükségesebb egy »tervezet«, mely a gyűjtőknek útbaigazításul szolgál, s melynek még a szakemberek is hasznát vehetik.

És ezt nyújtja Chalatheanth's a jelen füzetben, mely a moszkvai ethnographiai társaság hasonló célú »tervezete« alapján kérdések alakjában készült, alkalmazással az örmény viszonyokra. Meg kell adnunk, hogy e kérdések nagy körültekintéssel és tudományos apparatussal készültek, folytonos utalásokkal a régibb irodalomra és a mai állapotokra. A »tervezet« fejezetei a következők: a) földrajzi és történeti megfigyelések, b) anthropologiai megfigyelések, c) lakás és körülményei, d) ruházat és dísz, e) étel és ital, f) életmód és időtöltés, g) családi erkölcsök, szokások és egyéb nem-

zeti sajtóságok, *h*) hit, *i*) nyelv, írás és művészet, *j*) a népszellem irodalmának fajtái (372 kérdés), melyekhez járul a jogszokásokat tárgyaló függelék (146 kérdés). A füzetet az örmény ethnographiára vonatkozó munkák bibliographiája zárja be.

A »Handes Amsoreai« (Havi szemle), a bécsi mechitharisták folyóirata szerint (1887. decz.) a tudós szerző már hozzáfogott gazdag ethnographiai gyűjteménye szerkesztéséhez.

Ez igen tanulságos néprajzi kérdőívekre felhívjuk hazai örményeink figyelmét. Támogathatják az érdemes szerző elismerésre méltó törekvéseit azzal, hogy e könyv kérdéseire felelve összegyűjtik a hazai örményekre vonatkozó adatokat.

A másik érdekes mű az Abgar Joannissiany szerkesztette »Armenische Bibliothek« (kiadó Wilhelm Friedrich Lipschében, kötetenkint 1½ márká, körülbelöl 1 frt.) IV. kötete: »Märchen und Sagen. Mit einer Einleitung von Grigor Chalatianz.« (147 lap). A bevezetésben szerzőnk érdekesen és összehasonlítva jellemzi az örmény mesék főbb tárgyait, s azután eredeti örmény mesék és mondák gazdag gyűjteményéből (a mely közelebb örményül megjelenik) német fordításban közli a következő meséket: Az ürütestvér, A csodafülemile, Az élet almája, Nachapet leánya, Az áruló anya, Sassuni Dávid (örmény népeposz.) E mesékből négyet magyar fordításban az »Armenia« is közölt. Függelékül a vállalat szerkesztője, Abgar Joannissiany (Hovhanniszián) közöl valami 200 örmény közmondást német fordításban (magyarúl Dr. Gopcsa Lászlótól az »Armenia« 8. 9. és 11. számaiban.)

Dr. Patrubány Lukács.

A szép Rózsa.

— Elbeszélés. —

Az „Armenia“ számára írta Kritsa Klára.

HARMADIK KÖZLEMÉNY.

V.

Eltelvén a fürdő-évad Szilveszterné Rózsával haza-érkezett.

Oly büszke mosoly ült ajkain, mintha valamely fényes diadal-útról tért volna vissza.

És szerinte ez valóban diadal-út volt. Hisz több mint bizonyos, hogy a gróf maholnap nőül kéri az ő büszkeségét: Rózsát.

Nem is mulasztá el férjével közölni ezt s figyelmeztetni őt arra, hogy gondoskodni kell a dsehezről (kelengye), mely olyan legyen, a milyen itt még senkinek nem volt.

— De vajjon igazán elveszi-e a gróf a mi leányunkat? kérde Szilveszter István kételkedve.

— Oh az kérdést sem szenved! — viszonzá Szilveszterné a teljes meggyőződés hangján. — Olyan leányt ne venne el mint a mi Rózsánk; hisz örvöng utána!

— No no csak úgy kérdeztem! Mert tudod fiam, nem igen van rá eset, hogy egy, fényes nevére büszke gróf, egy rangján alúli leányt törvényes nevére tegyen, csak...

— Ugyan ne járjon a szájad! — pattant fel a nő — a mi Rózsánk grófnénak született! ő oly szép, hogy egész Cs.-székben nincs párja! Ezt a gróf is többször mondá.

— Ne haragudj édes Manczi! — mondá Szilveszter megszeppenve — nem akartalak én megsérteni.

Megjegyzendő, hogy Szilveszter István is, mint a férjek kilenczven százaléka, papucs alatt nyögött.

Szilveszterné meggyőződése azonban lassanként ingadozni kezdett, mert a gróf mindcsak nem akart kérő gyanánt föllépni; sőt néhány hó elteltével megritkítá látogatásait.

Rózsa homlokán komor felhők kezdtek mutatkozni; de ha a gróf meglátogatta, arca földerült s újra vidámmá lön.

Hanem aztán egyszer végkép megszűnt a látogatás; hetek multak el, de a gróf nem jött.

Egy napon levél érkezett tőle, melyben tudatá Rózsával, hogy hazautazott volt, anyja hívására s csak azért tért vissza rövid időre, hogy ügyeit rendezze, mert kénytelen újra és végkép hazautazni, mivel anyja úgy kívánja és ő anyja kívánságának nem akar ellenszegülni. Rózsa azonban legyen nyugodt, mert gondoskodni fog róla...

A szégyen érzete égő pírral borítá Rózsa homlokát.

Megalázva büszkeségében, keserű csalódással szívében, lebukva az erény útjáról, mit tegyen?!... Hol keressen vigasztalást?... hova meneküljön a szégyen elől?...

Tehát az álom beteljesült, de nem úgy, a hogy ő remélte.

A grófi kastély helyett, egy mélység tátong előtte, a kétségbeesés sötét, feneketlen örvénye!... Ki nyújtja most feléje szabadító karját, hogy megmentse őt a lezuhanástól? Kristóf?... Oh nem... nem!... A mélység, mely őket elválasztja egymástól, áthidalhatlan... Nincs hát számára menekvés?... De hátha mégis... hátha meghatnák a grófot kétségbeesett sorai.... Igen, irni fog neki, hivatkozni fog ígéretére...

S az egykor büszke leány, esdeklő hangon irt a grófnak, könyörögve, hogy váltsa be szavát, ne hagyja őt szégyenben; hiszen ha a gróf közbe nem lépett volna, úgy ő most boldog lehetne atyja segédjével Kristóffal. Mert ez őt igazán szerette...

A levél elküldése után néhány napig várta a választ, de hasztalanul, mert a gróftól válasz nem érkezett.

Lelkében összetorlódtak a bánat sötét és terhes fellegei.

Kétségbeesetten tépte haját, tördelte kezeit és elfödve arczát, fuldokolva, szívzaggatóan zokogott.

Anya férj nélkül, gyermek apa nélkül... Ez zugott fejében, mint rémes mennydörgés.

— Mivé tett engem a te nagyravágyásod anyám! mondá magában, szivtépő hangon.

Azután dühösen, vadul forgó szemekkel egyenesedett fel s kezeit ökölre szorítva, sziszegé:

— Hah! nyomorult csábitó, szeretnélek széttiporni, mint egy hitvány férget!

Sokáig járt fel-alá a szobában, hol dühösen, hol kétségbeesetten, végre kimerülten rogyott egy székre s tompa merengésbe mélyedt.

A szülők nem tudták, hogy mily iszonyú harcz megy végbe leányuk lelkében, nem tudták, hogy ez már egy letört virágszál, csak azt tudták, hogy azért, mert a gróf egy idő óta nem jár házukhoz, Rózsa nagyon bánatos és visszavonult.

Szilvesztert nagyon aggasztotta leánya szomorúsága s egy este, midőn épen előkészületeket tett a pesti utazáshoz, hol üzlete számára bevásárlásokat szándékozott tenni — így szólt nejéhez:

— Bizony rossz ember az a te grófod, hogy megszorította a mi leányunkat. Hidd el, oly kedvetlenül indulok útra, úgy fáj a szívem azért a leányért.

— Tudod mit — mondá a nő — vidd el magaddal őt. Meglásd felvidul az utazás alatt. Az a sok minden, a mit látni fog, feledtetni fogja vele a bánatot.

— Jó nem bánom! Készítsd el hát az utazásra.

Az anya azonnal közlé leányával, hogy mit határoztak, de ennek arcza sem meglepetést, sem egy parányi örömet nem mutatott, csak fejével bólintott.

Szilveszterné becsomagoltatá férjével a Rózsa holmijait s azt gondolá magában, hogy mennyire fogják bámulni a németek *) leánya szépségét.

A grófra nézve azonban még volt némi halvány rénye. Bizonyára gyengélkedik, vagy valami elfoglaltsága van, azért nem jöhet meglátogatni őket. Az lehetetlen, hogy végkép kimaradt volna, hisz bálványozta Rózását.

S ez a szegény leány úgy el van szomorodva. No de majd felvidul az utazás alatt.

Következő reggelen Szilveszter megsimogatá leánya borús homlokát s így szólt hozzá szelid, szeretetteljes hangon:

— No édes leányom készülj, mert indulunk!

*) Így nevezték akkoriban a pesti nagy kereskedőket.

Az anya feladá Rózsának utifelöltőjét és kalapját, aztán megcsókolva őt mondá:

— Remélem drága Rózsám fel fogsz vidulni az utazás alatt!

— Fel fogok vidulni, mondá a leány oly hangon, mintha nem értené e szavak jelentőségét.

Aztán gépiesen követte atyját a kocsiig, a ki — búcsút véve a honn maradtaktól — fölsegíté leányát s maga is felült.

A kocsni elrobogott a nélkül, hogy Rózsa bár egy búcsú főhajtással üdvözölte volna anyját és nővérét.

Ezek búsan tekintettek a távozók után. Margit szemében a szánalom könyei csillogtak. Ő, annak daczára, hogy Rózsáért annyit mellőztetett, szerette őt s ifjú szívével átérzé, hogy mint fájhat egy szerető szívnék a csalódás. Hát még ha sejtette volna a valót...

Rózsa szótlanul ült a kocsiban, figyelve az előttük fel-táruuló változatos képekre. Szemei kifejezésnélkül, mereven bámultak a semmiségbe.

E nap délutánján Kristóf következő tartalmú levelet kapott:

»Uram!

Ma esti 8 órakor kocsim főnöke háza előtt várni fogja önt. Sziveskedjék azon hozzám jönni, mert főnöke családját és önt is közléről érdeklő ügyben akarok önnel beszélni. Az ügy rendkívül fontos, ugyanazért ne utasítsa vissza meghívásomat.

Gróf Pataki Aladár.«

Kristófot e levél igen meglepte. Nem képzelhette mit akar a gróf épen ő vele közölni. Habozott: menjen-e vagy ne. Végül elhatározta, hogy megkérdi ezt főnöknejétől s ha ez tanácsolja, hogy menjen, akkor többé nem fog habozni. És ugyis tett. Megmondta asszonyának, hogy a gróf valami fontos ügyben magához hívatta őt, hát elfogadja-e a meghívást?

Szilveszterné szívében feléledt a remény elhalványuló sugara. Tehát még sem hagyta cserben leányát a gróf! Oh miért is utaztatta el, most mily öröme változnék szomorú-

sága! De se baj! Holnap majd irat levelet neki Margittal, s tudatni fogja vele az örvendetes hírt.

— Hogyne menne Kristóf — mondá — talán csak nem utasítsa vissza egy gróf meghívását!

Kristóf tehát felült este a várakozó kocsira s különös érzések között érkezett a grófi kastély elé.

Az inas az ebédlőbe vezette. A gróf az asztalnál ült s inte neki, hogy ő is foglaljon helyet.

Kristóf elfogultan ereszkedett egy székre s kérdé, hogy miért méltóztatott őt a gróf ur ide hívni?

Ez drága, aranszinű bort töltött neki s mondá, hogy előbb igyék, aztán beszélgethetnek.

— Köszönöm gróf ur, de nem szoktam bort inni, szólt Kristóf.

De legalább egy szivart elfogad? mondá s finom szivart nyújtott Kristófnak.

Ez nem akarta megsérteni azzal, hogy ezt is vissza-utasítsa, tehát rágyújtott.

— Így már jobban beszélgethetünk, szólt a gróf, maga is rágyújtva.

— Nehány pillanatig hallgatott, aztán így kezdé:

— Nem akarok uram részletekbe bocsátkozni, tehát röviden elmondom, hogy miért kértem önt hozzám jönni.

Önnek becsületes, bizalomgerjesztő arcza van s így tartzkodás nélkül szólhatok. Ön ismeri az előzményeket, tudja, hogy én főnöke leányának udvaroltam, de azt talán nem tudja, hogy mily benső viszony volt köztünk... Én nem vehetem nőül szegényt, mert ez anyámnak halála lenne.

Én őt levélben értesítém, hogy komoly szándékom van a szép örmény leány iránt, mire ő felszólított, hogy azonnal menjek haza, hogy beszéljen velem élőszóval, mert különben ő jön ide s majd beszél azzal a leánynyal. Én tehát hazautaztam s képzelje uram: görcsös zokogás közt adta értésemre, hogyha én, a Patakiak egyetlen fi-sarja, rangomon alúli leányt veszek nőül, akkor ő megátkoz és véget vet életének!

— Adj neki bármit — mondá — de ősi családunk fényes nevét nem szabad elhomályosítanod.

Beláthatja ön, hogy anyámat sírba nem taszithatom, minélfogva azt a leányt nőül nem vehetem. De becsületbeli kötelességemnek tartom kárpotlást nyujtani neki. Hisz csupán azért tértem vissza ide, hogy ez ügyet hozzam rendbe. Ennek megtörténte után azonnal hazautazom.

Itt rövid szünetet tartott a gróf, aztán így folytatá:

— Egy ajánlatot teszek önnek. Adok önnek 10.000 forintot s vegye nőül Rózsát és legyen apja leendő gyermekének.

Egy ily páratlan szép nővel s 10.000 forinttal birni, ugy gondolom uram, hogy ez önnek valódi terno.

Ne higyjék kedves olvasóim, hogy Kristófot bár egy perczre is elszédíté ez ajánlat. Nem! Büszkén, a haragtól kigyult arczczal egyenesedett fel, mély tüzü fekete szemei villogtak, a mint a grófra tekintve ezeket mondá:

— Azt hiszi gróf ur, hogy azért, mert csak egy ke-reskedősegéd vagyok, engem meg lehet pénzzel vásárolni, hogy elvegyek egy olyant, e kit ön eldobott magától?! Soha! Én a más elviselt ruháját nem öltöm magamra, még ha az egy grófé volt is!... Mi örmények önérzetes emberek vagyunk! Ha a gróf urak oly féltékenyek ősi ne-vükre, hogy annak fényét nem akarják egy rangukon alúli nővel elhomályosítani, ugy tudja meg a gróf ur, hogy én is féltékeny vagyok szeplőtelen nevemre s ezt csak olyan-nal osztom meg, a kinek multját még leheletszerű folt sem homályosítja!

Hangja remegett a méltatlankodástól.

A gróf bámulva, a harag legkisebb jele nélkül, hall-gatta az ifjút s midőn ez bevégezte beszédét, így szólott:

— De uram, hisz nekem szabad volt megtenni aján-latomat s önnek azért nincs oka nehezteni. Hogy nem fogadja el, azt nagyon sajnálom, mert én azt a leányt iga-zán szerettem s minthogy én el nem vehetem, óhajtottam volna, hogy oly derék férjet kapjon, mint ön.

Már most tanácsoljon, hogy mit tegyek?

— Én nem tudok oly nagy urnak tanácsot adni. Ma reggel Rózsa kisasszony Pestre utazott atyjával, ha haza térnek, igazítsa el velük az ügyet. Jó éjt!

S ezzel kalapját véve, elrohant.

— Pestre utazott — mondá magában a gróf — no akkor én is holnap haza utazhatom. Majd meggondolom aztán, hogy mit tegyek.

Kristóf ezúttal nem ült fel a kocsira, mely alatt várakozott, hanem gyalog indult vissza. Szép holdvilágos este volt, az égen a csillagok milliárdjai ragyogtak. de márczius kezdetén lévén, hideg szél fujdogált. Kristóf nem érzé a hideget, mert a hallottak lázas izgatottságba hozták egész valóját.

Gyorsan haladt előre, végre a hideg esti lég lecsillapítá lázát s gondolkozni kezdett a történetek fölött.

Eszébe jutott, hogy Rózsa egy idő óta mily visszavonultan élt, még az asztalnál sem jelent meg, hanem a belső szobában külön étkezett. Szívből fájlalta főnökét, e talpig derék, becsületes embert, a kit leánya esete mélyen le fog sujtani s akiben, ha erélyesség lenne s nem engedné, hogy felesége akár az ujja hegyére tekerje, úgy ez a szerencsétlenség bizonyára nem történt volna.

De, hogy kerülhette ki a szülők figyelmét leányuk szerencsétlen helyzete? S ha már az anya sem tud semmit, hogyan adja ő értésére, mit mondjon, hogy miért hivatta őt a gróf magához? És Margitnak is mit mondjon, ha kérdeni találja, hogy mit végzett a gróffal?

Szegény ártatlan leány! Reá is árnyat fog vetni testvére vétke. Elviszi őt távol vidékre, a hol nem fognak tudni semmit a testvér gyalázatáról; ott fognak ők majd egymásért élni.

Soká ábrándozott a boldogságról, mely a kedves, szelid leány oldala mellett reá várakozik. Aztán gondolatai visszatértek az előbbi tárgyra.

Mit mondjon, ha kérdik, hogy mit végzett a gróffal?

Elhatározta, hogy azt fogja mondani, hogy ezt most még nem árulhatja el, mert titok.

Ilyen gondolatok közt végre beérkezett a városba.

A mint főnöke házához közelednék meglepetve látja, hogy egy kocsi gördül ki az udvarról a széttárt kapún.

— He atyafi! — kiáltá az embernek, a ki a lovakat hajtá — talán vendégeket hozott kelmed ide?

— Nem biz' én — viszonzá a megszólított megállítva lovait — hanem az ittvaló ténsurat s a kisasszonyt hoztam haza.

— Hogyan? — kérdé Kristóf rémulten — talán valami szerencsétlenség történt?

— A biza' istálom, nagy szerencsétlenség. A kisasszony az úton megbolondult, ki akart ugrani a kocsiból, muszáj volt hogy visszatérjünk.

— Szent Isten! — rebegé Kristóf megrázkodva — akkor hát orvosért kell menni. Vegyen fel a kocsijára atyafi, hogy hamarább érkezhessen az orvos lakásához, aztán hozzon is vissza ide s holnap kap borraivalót, mert most nincs nálam pénz.

— Jól van instálom alássan!

Kristóf felült s az orvos háza elé hajtatott. Ezt honn találva kéré, hogy jöjjön azonnal főnöke házához, mert beteg a kisasszony.

Aztán az orvossal felültek a kocsira és csakhamar Szilveszterék háza elé értek.

Innét rémuló sikoltozás hallatszott az utcára.

Az orvos azt hitte, hogy talán hirtelen halál történt. Lelkendezve léptek a házba és itt oly jelenet tárult elébük, melyet gyarló tollam hiven ecsetelni képtelen.

Rózsa eltorzult arczzal, vérben forgó szemekkel, rekedt hangon kiáltá:

— Hah! te lelketlen rossz anya, a te nagyravágyásod tett engem ilyenné, a milyen most vagyok! Atok reád!

S anyjára rohant, hogy megfojtsa.

Ez a legborzasztóbb érzések hatása alatt, ólomszinű arczzal, megmerevedve, szoborként állt.

Margitnak erőt adott a rémullet. A borzalom sikoltásával veté magát a dühöngő elé, megragadá karját s fuldokolva kéré őt, hogy ne bántsa anyját.

— Megfojtom! hörgé a szerencsétlen.

Az apa ott ült tehetetlenül, a rémullet, melyet ma kiállott, megbénítá idegeit. Csak ült szájalomgerjesztő arczzal, mintha nem lenne fogalma arról, a mi körülötte történik; mintha ő is közel állana az örüléshez.

Az orvos és Kristóf épen jókor érkeztek, hogy megakadályozzák a legborzasztóbbat, mert a Margit ereje hanyatlani kezdett, nem bírta már visszatartani az örültat. Megragadták a dühöngőt és ágyba fektették. Kristóf szólott hozzá esdekelve, hogy ne bántsa anyját.

— Még te beszélsz! hisz ő az oka annak, hogy veled boldog nem lehettem!... Ő az oka mindennek!... Megfojtom! kiáltá rémesen s felugrott az ágyból, hogy anyjára rohanjon.

Ujra megragadták és visszafektették.

— Hozzon jó erős zsineget uram! — mondá az orvos Kristófnak — le kell kötöznünk, különben nem állok jót a történeidőkről.

Mig Kristóf a zsineget hozta, az orvos alig birt a dühöngővel.

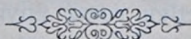
— Egy erős embert kell mellette tartani — tanácsolá az orvos — hogy az ügyeljen fel reá mindaddig, mig dühe lecsillapodik.

Aztán átvevé Kristóf kezéből a zsineget s Kristóf segélyével keményen az ágyhoz kötözte a szerencsétlent.

Kristófnak a szive összeszorult, a mint a gömbölyű, hófehér karokra csavarák a vastag zsineget.

Mily mondhatlanúl boldog volt ő egykor, a mennyországban képzelte magát, midőn e gyönyörű karok szerelemmel fonódtak nyaka köré... Akkor... és most!...

(A befejező közlemény jövő füzetünkben.)

Viszhangok a szamosújvári jubileumról.

Gsákány Adeodát, szolnokerületi főesperesnek, s a szamosújvári örmény katolikus gymnasium tanárának mult hó végén ünnepelt negyvenéves tanári jubileumáról s annak egyes részleteiről, a jubilált arczképének s életrajzi adatainak közlése mellett már folyóiratunk július havi számában alkalmunk volt megemlékezni. Közleményeink kellő kiegészítése végett ezúttal csak ama valóban remek szónoklat reproductiojára szorítkozunk,

mely a jubilált tanár tiszteletére Szt.-Gergely napján rendezett fáklyásmenet élén, a volt tanítványok nevében e város nagyérdemű országgyűlési képviselőjének: Dr. Molnár Antalnak ajkain oly meghatólag hangzottak el, az összes polgárság előtt ékes kifejezést adva az ünnepelt irányában a társadalom részéről nyilvánuló közelismerésnek. Képviselőnk üdvözlő beszéde a következő volt:

Főtisztelendő esperes úr, szeretett egykori tanárunk!

Emlékezet az érdem édes, az érdem méltó gyermeke! mondja a költő, s szavainak igazságát mélyen átérezzük e pillanatban mi, volt tanítványaid. Mert a mi jelen megemlékezésünk is édes, méltó gyermeke az érdemnek, az érdemnek, melyek babéraiból negyven éves tanári működés fűzött koszorút halántékaid köré.

Negyven éves tanári működés! Mily sokat mond e néhány rövid szó! Mennyi fáradozásnak, mennyi gondnak, mily vesződésegeknek, mennyi önfeláldozásnak jelenti tartalommutatóját! Ám tenálad, szeretett egykori tanárunk, még ennél is többet jelent. Jelenti azt a szelidséget, mely nehéz hivatásod gyakorlása közben soha egy pillanatig sem hagyott el; azt a jóságot, lényednek egyik alapvonását, melylyel gyengeségeink és fogyatkozásaink iránt viseltettél; és jelenti azt a szeretetet, melylyel tanári székedről előtűnik a szeretet isteni vallásának tanait fejtegetted.

S ha a mit nekünk oktató szavaid hirdettek, vizhangot keltett sziveinkben; ha kilépve az élet küzdterére, nem feledkeztünk meg jóságos ígédről; ha azon körben, melyet a Gondviselés kinek-kinek kimért, tehetségünkhöz képest igyekeztünk szolgálni az igazságot, istápolni a gyengéket és elhagyottakat, művelni a jót és nemeset: mindez első sorban a te érdemed, ki azon idő alatt, melyet az iskola padjain töltöttünk, a szó teljes értelmében nevelő atyánk valál, s azóta sem szüntél meg volt tanítványaidat jóindulatú rokonszenvedre, ha szabad úgy modanunk barátságodra méltatni.

Fogadd mindezért hálás köszönetünknek őszinte szívből fakadó kifejezését ezen ünnepélyes alkalommal. Ne legyen ezen ünnepélyes megemlékezésünk zárkő, legyen mérföldmutató, mely reád nézve nemcsak a megfutott út,

hanem annak még további hosszú részét is jelzi. Légy te utódainknak is tanítványaid sorában még sok éven át az, a mi nekünk valál, a tanári hivatás kötelességeinek szelid, jóságos, szeretetteljes gyakorlásában igazi mintakép. És maradj meg számunkra is az, a mi eddig valál, szerető, jó atyánk és barátunk.

Messze mögöttünk vannak immár a gyermekéveknek szép határai; részben már meg is öszült fűrtökkel állunk ma teelötted; de azért nem mosódtak el lelkünkől kedves emlékei az éveknek, melyek mint tanítványokat fűztek bennünket tehozzád, szeretett tanárunkhoz. Nekünk jól esik megemlékeznünk a jelen ünnepélyes alkalommal azon időkről, s kérünk, fogadd te is szívesen azoknak ime szerény felelevenítését.

Van a mi népünknek egy igen szép, egy kegyeletesen megható szokása. Midőn valaki jó ismerősének arról szól, a ki már nincs többé, nem mulasztja el hozzá tenni: te pedig élj sokáig! Mi is, felidézvén előtted rég letűnt gyermekéveinknek emlékeit, igaz érzelmek sugalta hőkívánattal teszszük hozzá: Te pedig, szeretett egykori tanárunk, élj sokáig boldog megelégedésnek és jó egészségnek, a szellemi és testi erők derült összhangjának zavartalan birtokában. Az a ki mindnyájunk sorsát végtelen hatalmú kezében tartja és intézi, áraszsza a természet öszének búbajos, melegítő sugarait drága életednek öszére. A mi szeretett egykori tanárunk, főttisztelendő Csákány Ádeodát esperes úr sokáig éljen!

Mondanunk sem szükséges, hogy a beszéd a nagyszámú közönség részéről, melynek őszinte szívéből eredt, általános lelkes éljenzéssel fogadtatott. Másnap a városi vigadóban tartott diszvacsorán újra több szép, alkalmi szónoklatot hallottunk és az ünnepelt (vallás- és nemzetiségi különbség nélkül) rokonszenves felköszöntésekkel üdvözöltetett a jelenvolt diszes társaság egyházi és polgári tagjai részéről. Ezen önkéntes, szép társadalmi ünnepélynek egyik méltán kiemelendő pontját képezé azon megtiszteltetés, hogy Szamosújvár érdemtelen püspöke: Dr. Szabó János Ó Méltósága is magas főpásztori látogatásával tüntette ki ez alkalommal az ünnepeltet.

Sz. K.

Kisebb közlemények.

Örmény népszokások. Orosz-Örményországban (Ararát tartomány) van egy falu, melynek neve Chácsbig. Ettől nem messze terül el egy épület, mely nics befödve. A néphit azt tartja, hogy az angyal vetette le fedelét a völgybe. Az épület falain belül a földön egy faragatlan kő hever, melyen két, keresztet ábrázoló jelvény látható. E helyet, hová Chácsbig lakói búcsúra szoktak járni, Éngzaráth-nak nevezik. Éngzaráth — állításuk szerint — meggyógyítja az emberek és állatok fájdalmait. A szomszéd falvakban sok állat pusztul, míg Chácsbigban az éngzaráthi erő miatt, még egy bárány sem döglök el. — Alig olvadt el az utolsó hó tavasszal, a chácsbigiak marháikat, barmaikat Éngzaráth közelébe hajtják; itt leolnek egy fiatal állatot: fogadásuknak eleget tesznek és marháikkal haza térnek. Évenként húsvét napján Chácsbig faluban csak a nyomorékok és a nagy betegek maradnak, ellenben az ifjak, öregek, leányok, gyermekek mind Éngzaráthba mennek; magukkal viszik az ökröket, teheneket, lovakat, juhokat, kutyákat, macskákat. Az emberek vigadnak, esznek-isznak. A tejelő juhokat és teheneket mind megfejik és a tej egy részét a falu szegényei közt oszszák ki, a többibe rizksását főznek (gáthnábur); azután két nagy asztalt teritenek; egyik mellé ülnek a nők, a másik mellé a férfiak.

Irodalom és művészet.

Árdzruni unnepeletetése Tiflisben. Krikor Árdzruni kinek atyja Jérémiá Árdzruni, a híres tábornok, sok vagyonnal birt — ott hagyja a fényt, a gazdagságot és atyja akarata ellenére az írói pályára lép. E pályán, hol annyi érdemet szerzett, már 25 évet töltött. Tisztelői f. évi máj. 18-án unnepeleték 25 éves írói munkásságának jubileumát. Az üdvözetek és arany-ezüst ajándékok, miket különböző helyekről küldöttek tisztelői: öregek, ifjak, asszonyok, leányok, örmények, georgiaiak, sőt még zsidók is, az »Agh-piur« című örmény folyóirat szerkesztőségében voltak szemlére kitéve. Jelentékeny férfiak több mint 200 táviratot küldöttek. A természet is ünnepet ült, szépen sütött a nap. Tisztelgésekkel telt a nap első fele. Délben 250-en ültek asztalhoz. A terem fel volt ékesítve, ott volt látható Árdzruni arczképe és a falakon ez a felírás »Méság« és »25.« Bizottság ment ünnepelthez, mely őt ebédre hívta. Ámáduni herczeg, ki a rendező bizottságnak elnöke, ült az asztalfőn. Ebéd alatt felolvastak ugyan néhány táviratot, de a többit nem gyözték. Előbb a czar- és katolikoszért üritettek poharat, felköszöntették aztán Árdzrunit. Most ünnepelet vett kezébe poharat; szépen beszélt »Eszméim« — mondá a többek között — melyek nek kifejezést adtam, közösek az emberiséggel. 1865-ben kezdettem irni, 45 éves vagyok, gyöngülni kezdettem és féltem, hogy nem leszek képes mindvégig a zászlót kezemben tartani; de tanusított

rokonszenvek új erőt kölcsönöz nekem, hogy a zászlót ki ne ejtsem kezemből...» Estve Árdzruni tiszteletére az örmény színészek Der-Krikoreáncz »Nino eljegyzése« című darabját játszották. Feláldozta ünnepelt ifjú korában millióit, nyugalját és jövődő állását, de ezek helyett ezer meg ezer szív rokonszenvét kapta. Az ünnepély alkalmából Málucheán nevű író egy 96 lapra terjedő füzetet adott ki »Médkhi Méság« (Az ész mivelője) czim alatt, melyben elmondja, hogy ki Árdzruni, mit mivelte és mit szándékszik még tenni. Krikor Árdzruni Moszkvában született 1845. febr. 27-én. Kitünő tanárok vezetése mellett jó nevelésben részesült. Gyermekekorában francia nyelven már lapot szerkesztett, melynek olvasói fivérei és nővérei voltak. A középiskolát Tifliszben tanulta, az egyetemi tanfolyamot Moszkvában és Szt-Pétervárott végezte. 1867-ben Heidelbergben bölcsezetet hallgatott, itt nyert tudori oklevelet is. Hallgatott 1869-ben Párisban és Bécsben nemzetgazdasági előadásokat is. Az örmény nyelv körébe vagó tanulmányait a bécsi és velencei mechitharistáknál egészítette ki.

Mi újság az örmény világban?

Ügyvédi jubileum. A szamosújvári ügyvédi kar nesztorja: Voith Miklós, ügyvédi működésének ötvenedik évfordulója alkalmából, több oldalról rokonszenves óvációkkal tiszteltetett meg, — méltánylásául azon közérdemeknek, melyeket népszerű tiszti ügyésünk fáradhatlan tevékenységével a különböző kulturális és humanitárius intézetek körül szerzett, évtizedekre terjedő pályáján.

Egy érsek kitüntetése. Kelet egyik előkelő származású érseke: Choren Nár-Bej Lusziánián szép kitüntetésben részesült, midőn a francia tudományos akadémia tiszteleti tagjává választotta.

Az olasz trónörökös Ecsmiádzinben. Az olasz trónörökös közép-ázsiai útját bevégezvén, visszajövet megállott Ecsmiádzinben. Megnézte a zárdát, a régiségeket. A reggelit a katolikosz asztalánál költötte el; azután útját Erivánon keresztül folytatta tovább.

Halálozások. Alexandriában nem rég halt el Gárábed Choszkháncz festő. E tehetséges, fiatal ember, ki csak 28 évet élt, büszkesége volt Egyiptomnak. Aszkor vitte korai sirba Choszkhánczot, ki az ecset mellett sikerrel forgatta a tollat is. — A napokban halt el Párisban Mégérdics Szánászáriáncz, ki az örmény nemzet nagy jötevője volt. Vállalatait szép siker koszoruzta. Millióit örmény iskolák alapítására fordította. Az erzerumi lyceum az ő nevét viseli; szülővárosában: Vánban és más helyütt leányiskolákat alapított. A szorgalmas, de szegény tanulókat Páris, London, Bécs, Schweic, Szt-Pétervár egyetemeire küldötte.

Felelős szerkesztő és kiadó tulajdonos: SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvártt, Todorán E. „Aurora“ könyvnyomda.

Krónika.

Bethlen András gróf földmivelésügyi miniszter családi birtokára Bethlenbe utaztában Szamosújvárt a pályaudvarnál nagy ünnepelességgel fogadtatott. Az egyházi és polgári hivatalok élén Placsintár Dávid polgármester csinos beszéddel üdvözölte a minisztert, hangsúlyozva különösen azon hazafias érdemeket, melyeket a miniszter már előbbi állásában, mint a »szászok grófja« szerzett. A lobogókkal feldíszített pályaudvarban magyarok, örmények és románokból álló nagy közönség volt jelen, mely a minisztert (kinek kíséretében voltak neje és gyermekei is) — lelkes éljenzéssel fogadta. A polgármester üdvözlő beszédére a miniszter meleg szavakban mondott köszönetet a meleg fogadtatásért, mely utját »rozássá teszi.« E közben tizenkét fehér ruhába öltözött kis leány diszes virágbokrétát nyújtott át a grófnőnek; az összefűzött élő virágok L. betűt ábrázoltak, mely kezdőbetűje a grófnő keresztnevének (Livia). — Vendégeink a tisztelges után Deés felé utaztak tovább.

Az „Armenia“ dolgozótársai közül többen, kik jelenleg Szamosújvárt időznek, e lapok szerkesztőjének meghívására barátságos estélyre gyűltek össze; melyben a lap iránya és egyéb irodalmi kérdések fölött is élénk eszmecsere fejlődött ki.

Wahram-bej-Dádián, konstantinápolyi örmény herceg és neje szül. Széchényi grófnő, »a legnagyobb magyar« unokája, a folyó év tavaszán Budapesten jártak, hol őket gróf Széchényi Béla kalauzolta; ki később a török fővárosban is látogatást tett rokonainál. Dádián herceg a magyar főváros szépségeiről a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott.

Helyi rövid hírek. Dr. Molnár Antal képviselő, valamint a mult években, ugy az idén is Világosító Szt-Gergely napján száz forintot adott jótékony célra. — Dr. Mártonfi Lajos gymn. tanár az erdélyi muzeum-egylet megbízásából ásványtani és praehistoricus adatokat gyűjt a szünidő alatt a Mezőség délkeleti szélén. — Bányai Károly, városunk tevékeny és becsült kereskedő-polgára, e napokban rövid szenvedés után jobb létre szenderült s a polgárság általános részvéte mellett helyeztetett örök nyugalomra! — Govrik Tivadar városi tanácsosnak, nyugalomba lépte alkalmából a városi közönség teljes elismerését fejezte ki. — Méhészkörünk, Kovrig Simon elnöklete alatt júl. 27-én zártkörű tánczvigalmat rendezett a felállítandó minta-méhes javára a népkert tánczhelyiségében; az estély, melyen a helybeli önkéntes fuvó zenekar is közreműködött, méhészeti termények ingyenes kisorsolásával és tűzijátékkal volt egybekötve.

SZAMOSÚJVÁR. — ARMENOPOLIS. — *ՀԱՅԱՍՏԱՆ*.